

บทที่ 4

การจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลายโดยบุคคลภายนอกตาม กฎหมายไทย

บทนี้จะศึกษาถึง รูปแบบ วิธีการ และขอบเขตของการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย หมวด 4 วิธีการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ คือ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ กฎหมายล้มละลายระงับสิทธิการฟ้องร้องบังคับคดีตามกฎหมายของเจ้าหนี้และระงับสิทธิเกี่ยวกับการจัดการกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ที่ไม่เกี่ยวกับการส่วนตัว เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เพียงผู้เดียวมีอำนาจดำเนินการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกฎหมาย

4.1. เจตนารมณ์และแนวความคิดของหลักเกณฑ์การจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลายตามกฎหมายล้มละลายของประเทศไทย

ประเทศไทยได้ตรากฎหมายล้มละลายขึ้นเพื่อให้มีการจัดสรรทรัพย์สินของบุคคลซึ่งศาลพิพากษาให้ล้มละลายตามแบบอย่างของอารยประเทศ กฎหมายล้มละลายมีวัตถุประสงค์คุ้มครองผลประโยชน์ของบุคคล ถึงแม้ว่าการฟ้องคดีแพ่งและคดีล้มละลายจะมีวัตถุประสงค์คล้ายกัน คือ เพื่อบังคับชำระหนี้เอากับทรัพย์สินของลูกหนี้ แต่โดยเหตุที่กฎหมายล้มละลายมีวัตถุประสงค์พิเศษเพิ่มเติมจากความสัมพันธ์ทางแพ่งทั่วไป คือ มุ่งหมายให้เกิดความสะดวกและความเสมอภาคแก่เจ้าหนี้ในอันที่จะได้รับชำระหนี้ ทั้งเป็นการช่วยปลดเปลื้องภาระหนี้สินของลูกหนี้ผู้สุจริต และเป็นมาตรการให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนมิให้เกิดความเสียหาย การฟ้องคดีล้มละลายจึงเป็นการฟ้องเพื่อให้มีมาตรการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ผู้มีหนี้สินส่วนตัวเพื่อเป็นประโยชน์แก่บรรดาเจ้าหนี้และลูกหนี้ การจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกฎหมาย กฎหมายกำหนดให้สิทธิที่มีอยู่ตามกฎหมายของเจ้าหนี้ถูกจำกัด และถอนอำนาจปกครองทรัพย์สินและกิจการของลูกหนี้ไปยังบุคคลภายนอกซึ่งไม่มีส่วนได้เสียในคดี และมีฐานะเป็นคนกลางเป็นผู้จัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ เรียกว่า "เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์" เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ คือเจ้าพนักงานผู้มีความสำคัญในการดำเนินการบังคับคดีล้มละลาย มีอำนาจหน้าที่จัดการและรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้ที่ต้องคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์หรือคำพิพากษาล้มละลาย แบ่งชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ และควบคุมความประพฤติของลูกหนี้และให้หมายความตลอดถึงบุคคลที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ให้ปฏิบัติการแทนด้วย

การแต่งตั้งคนกลางเป็นผู้จัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ เนื่องจากเพื่อรักษาวินัยทางการเงินของลูกหนี้เพราะลูกหนี้อาจทำให้ทรัพย์สินของตนลดน้อยถอยลง หรือทำให้หมดไปด้วยการโอน การให้สิทธิพิเศษ การให้ประโยชน์ หรือการกระทำใดๆ ในช่วงเวลาที่ลูกหนี้ประสบภาวะหนี้สินล้นพ้นตัว ซึ่งไม่เป็นธรรมแก่บรรดาเจ้าหนี้แล้วยังทำให้บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายได้รับความเสียหายและบรรดาเจ้าหนี้ต่างก็มีผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกันซึ่งอาจกระทำการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ไปในทางใดๆ เพื่อประโยชน์ของตนเอง หรือทำให้เจ้าหนี้อื่นเสียหายได้

คุณสมบัติของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ที่สำคัญ คือ ความเป็นกลาง* ในที่นี้หมายถึง เป็น ผู้ไม่มีส่วนได้เสียในคดีเพื่อให้ได้รับความน่าเชื่อถือและได้รับความร่วมมือในการจัดการทรัพย์สิน ศาลเป็นผู้ควบคุมการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์บางอย่างกระทำเสมือนกับศาล เช่น อำนาจในการออกหมายเรียกบุคคลใดๆ มาสอบสวน อำนาจในการสอบสวนและมี คำสั่งวินิจฉัยชี้ขาด เป็นต้น กฎหมายจึงบัญญัติให้ผู้ดำเนินการตามกฎหมายล้มละลายทำหน้าที่ในทำนองตุลาการ กล่าวคือ เป็นองค์กรกึ่งตุลาการ¹ และเนื่องจากกฎหมายล้มละลายของนานาประเทศยอมรับให้ศาลเข้ามามีอำนาจในการตรวจสอบดูแลและการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย

4.2. กระบวนการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย

4.2.1. การยื่นคำฟ้องขอให้ลูกหนี้ล้มละลาย

เจ้าหนี้ทั่วไปเป็นผู้ยื่นคำฟ้อง

* ข้อสังเกต

เนื่องจากอำนาจหน้าที่ในการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลายตกแก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ผู้เดียว เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นผู้อำนวยความสะดวกให้จัดการทรัพย์สินของลูกหนี้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงต้องคำนึงถึงคุณสมบัติของผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นพิเศษ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะต้องเป็นผู้มีความสามารถ ในระยะแรกจะแต่งตั้งเฉพาะหัวหน้ากองล้มละลายเป็นเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เท่านั้น

¹ หลวงสารกิจปริษา, คำอธิบายกฎหมายล้มละลาย.(นำเสียการพิมพ์ : พระนคร,2513) หน้า

เพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลายเจ้าหนี้สามารถยื่นคำฟ้องเป็นคดีล้มละลายโดยมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญดังนี้²

1. ลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัว
2. ลูกหนี้ต้องมีภูมิลำเนาหรือประกอบธุรกิจในราชอาณาจักรไม่ว่าด้วยตนเองหรือตัวแทน ในขณะที่มีการขอให้ลูกหนี้ล้มละลายหรือภายในกำหนดหนึ่งปีก่อนหน้านั้น และ
3. ลูกหนี้ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาเป็นหนี้เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์คนเดียวหรือหลายคน จำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งล้านบาท หรือจำนวนไม่น้อยกว่าสองล้านบาทขึ้นไปในกรณีที่ลูกหนี้เป็นนิติบุคคล
4. หนี้้นั้นอาจกำหนดจำนวนได้แน่นอน หมายความว่า เป็นหนี้ที่แน่นอนชัดเจนซึ่งอาจคำนวณได้ เช่น หนี้เงินกู้มีดอกเบี้ย จำนวนต้นเงินและดอกเบี้ยเมื่อคำนวณถึงวันที่ยื่นคำฟ้อง ย่อมจะคำนวณได้แน่นอน ซึ่งหากว่าลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบตามคำฟ้องของโจทก์แล้ว ศาลจะต้องพิพากษาไปตามจำนวนนั้นจะตัดทอนไม่ได้ ผิดกับหนี้ที่ไม่อาจกำหนดจำนวนได้แน่นอนชัดเจน หรือไม่แน่ว่าศาลจะมีคำพิพากษาเป็นเท่าใด ถือว่าเป็นหนี้ที่ไม่แน่นอน

ถ้ามีเหตุหนึ่งเหตุใดดังต่อไปนี้ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัว³

1. ถ้าลูกหนี้โอนทรัพย์สินหรือสิทธิจัดการทรัพย์สินของตนให้แก่บุคคลอื่นเพื่อประโยชน์แห่งเจ้าหนี้ทั้งหลายของลูกหนี้ไม่ว่าจะกระทำการนั้นในหรือนอกราชอาณาจักร
2. ถ้าลูกหนี้โอนหรือส่งมอบทรัพย์สินของตนให้แก่บุคคลอื่นไปโดยการแสดงเจตนาหลง หรือโดยการฉ้อฉล ไม่ว่าจะกระทำการนั้นในหรือนอกราชอาณาจักร
3. ถ้าลูกหนี้โอนทรัพย์สินของตนหรือก่อให้เกิดทรัพย์สินหรืออย่างหนึ่งอย่างใดขึ้นเหนือทรัพย์สินนั้น ซึ่งถ้าลูกหนี้ล้มละลายแล้ว จะต้องถือว่าเป็นการให้เปรียบไม่ว่าจะกระทำการนั้นในหรือนอกราชอาณาจักร
4. ถ้าลูกหนี้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดต่อไปนี้ เพื่อประวิงการชำระหนี้ หรือมิให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้

ก. ออกไปเสียนอกราชอาณาจักรหรือได้ออกไปก่อนแล้วและคงอยู่นอกราชอาณาจักร

² พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 7, และมาตรา 9

³ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 8

ข. ไปเสียจากเคหะสถานที่เคยอยู่ หรือซ่อนตัวอยู่ในเคหะสถาน หรือหลบไป หรือวิธีอื่น หรือปิดสถานที่ประกอบธุรกิจ

ค. ยักย้ายทรัพย์สินไปให้พ้นอำนาจศาล

ง. ยอมตนให้ต้องคำพิพากษา ซึ่งบังคับให้ชำระหนี้ซึ่งตนไม่ควรต้องชำระ

5. ถ้าลูกหนี้ถูกยึดทรัพย์ตามหมายบังคับคดี หรือไม่มีทรัพย์สินอย่างหนึ่งอย่างใดที่จะพึงยึดมาชำระหนี้ได้

6. ถ้าลูกหนี้แถลงต่อศาลในคดีใดๆ ว่าไม่สามารถชำระหนี้ได้

7. ถ้าลูกหนี้แจ้งให้เจ้าหน้าที่คนหนึ่งคนใดของตนทราบว่าไม่สามารถชำระหนี้ได้

8. ถ้าลูกหนี้เสนอคำขอประนอมหนี้ให้แก่เจ้าหน้าที่ตั้งแต่สองคนขึ้นไป

9. ถ้าลูกหนี้ได้รับหนังสือทวงถามจากเจ้าหน้าที่ให้ชำระหนี้แล้วไม่น้อยกว่าสองครั้ง ซึ่งมีระยะเวลาห่างกันไม่น้อยกว่าสามสิบวัน และลูกหนี้ไม่ชำระหนี้

นอกจากข้อสันนิษฐานตามกฎหมายแล้วลูกหนี้อาจมีหนี้สินล้นพ้นตัวเป็นไปตามข้อสันนิษฐานอื่นๆ หรือตามสภาพความเป็นจริงได้ เช่น ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 291/2485 คดีได้ความว่าจำเลยไม่ใช้หนี้โจทก์ และยังมีหนี้อื่นๆอีกที่จำเลยก็ไม่ชำระ และไม่ปรากฏว่าจำเลยมีทรัพย์สินเท่าใดแน่ ถือว่าจำเลยมีหนี้สินล้นพ้นตัว และตามคำพิพากษาฎีกาที่ 1811/2533 จำเลยเป็นหนี้โจทก์เป็นเงิน 6,175,070 บาท จำเลยมีเพียงเงินเดือน เดือนละ 5,000 บาท ไม่มีทรัพย์สินอื่นใดอีก ถือว่าจำเลยมีหนี้สินล้นพ้นตัว เป็นต้น

เจ้าหนี้มีประกันเป็นผู้ยื่นคำฟ้อง*

* เจ้าหนี้มีประกันสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ

เจ้าหนี้มีประกันซึ่งเป็นการประกันด้วยบุคคล หมายถึง การมีบุคคลภายนอกเรียกว่าผู้ค้ำประกันเข้าทำสัญญาผูกพันกับเจ้าหนี้ว่าหากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตนจะชำระหนี้แทน

เจ้าหนี้มีประกันซึ่งเป็นการประกันด้วยทรัพย์สิน หมายถึง การที่เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะได้รับชำระหนี้ของตนจากทรัพย์สินบางอย่างซึ่งอาจเป็นของลูกหนี้หรือเป็นของบุคคลอื่น ทรัพย์สินที่นำมาเป็นประกันบางอย่างยังอยู่ในความครอบครองของลูกหนี้ แต่นำมาทำสัญญาว่าเป็นประกันการชำระหนี้ วิธีนี้เรียกว่า จำนอง หรือส่งมอบทรัพย์สินให้แก่เจ้าหนี้โดยสัญญาว่าให้ไว้เป็นประกันการชำระหนี้ วิธีนี้เรียกว่า จำนำ

สิทธิของเจ้าหนี้มีประกันซึ่งเป็นการประกันด้วยบุคคลเป็นเพียงบุคคลสิทธิ หรือสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้หรือผู้ค้ำประกันรับผิดชอบ ในขณะที่เจ้าหนี้มีประกันซึ่งเป็นการประกันด้วยทรัพย์สินเป็นเจ้าหนี้ที่มีทรัพย์สินหรือสิทธิบังคับชำระหนี้เอาจากทรัพย์สินที่เป็นประกันก่อนเจ้าหนี้สามัญ บุคคลสิทธิและทรัพย์สินสิทธิมีข้อแตกต่างกันโดยสังเขป ดังนี้

เจ้าหนี้มีประกัน หมายถึง เจ้าหนี้ผู้มีสิทธิเหนือทรัพย์สินของลูกหนี้ในทาง จำนอง จำน่า หรือสิทธิยึดหน่วง หรือเจ้าหนี้ผู้มีบุริมสิทธิที่บังคับได้ในทำนองเดียวกับผู้รับจำนำ⁴ ซึ่งแยกเป็นประเภทได้ดังนี้

1. ผู้รับจำนอง
2. ผู้รับจำนำ
3. ผู้ทรงสิทธิยึดหน่วง⁵

บุคคลสิทธิมีวัตถุประสงค์แห่งสิทธิเป็นการกระทำหรืองดเว้นการกระทำ เช่น สิทธิของเจ้าหนี้ที่จะบังคับให้ลูกหนี้หรือผู้ค้ำประกันกระทำการชำระหนี้

ทรัพย์สินที่มีวัตถุประสงค์แห่งสิทธิเป็นทรัพย์สินโดยตรงในอันที่จะใช้สอย จำหน่าย ได้ดอกผลติดตามเอาทรัพย์สินคืน และขัดขวางมิให้ผู้ใดสอดเข้าเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้นโดยมิชอบด้วยกฎหมาย เช่น ผู้รับจำนองย่อมมีสิทธิบังคับจำนองเอาจากตัวทรัพย์สินที่จำนองได้เสมอไม่ว่าทรัพย์สินนั้นจะตกไปอยู่ที่ใด

บุคคลสิทธิย่อมเกิดขึ้นโดยนิติกรรม หรือเกิดโดยนิติเหตุ

ทรัพย์สินสิทธิจะเกิดขึ้นได้ก็แต่โดยอาศัยอำนาจของกฎหมายเท่านั้น

บุคคลสิทธิก่อให้เกิดหน้าที่แก่บุคคลโดยเฉพาะเจาะจงเท่านั้น กล่าวคือ คู่สัญญา ทายาท หรือผู้สืบสิทธิของคู่สัญญาเท่านั้นที่มีหน้าที่กระทำหรืองดเว้นการกระทำตามสัญญา

ทรัพย์สินสิทธิก่อให้เกิดหน้าที่แก่บุคคลทั่วไปที่จะต้องงดเว้นไม่ขัดขวางต่อการใช้ทรัพย์สินของเจ้าของทรัพย์สิน

บุคคลสิทธิมีลักษณะไม่ถาวรและย่อมสิ้นไป ถ้ามิได้ใช้สิทธินี้ภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ สิทธิเรียกร้องนั้นเป็นขาดอายุความ

ทรัพย์สินสิทธิมีลักษณะคงทนถาวรและไม่หมดสิ้นไปโดยการไม่ใช้

เมื่อพิจารณาความแตกต่างระหว่างเจ้าหนี้มีประกันซึ่งเป็นการประกันด้วยบุคคลและเจ้าหนี้มีประกันซึ่งเป็นการประกันด้วยทรัพย์สินแล้วและตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายล้มละลาย จะเห็นได้ว่าเจ้าหนี้มีประกันตามกฎหมายล้มละลายจะหมายความว่าเจ้าหนี้มีประกันซึ่งเป็นการประกันด้วยทรัพย์สินเท่านั้น

⁴ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 6.

⁵ บทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิยึดหน่วงทั่วไป อยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 241-250 นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิยึดหน่วงเฉพาะเรื่องอีก เช่น สิทธิของผู้ขายที่จะยึดหน่วงทรัพย์สินที่ขายไว้จนกว่าจะได้รับชำระราคา (มาตรา 468) สิทธิของผู้ขนส่งและนายคลังสินค้าที่มีสิทธิยึดสินค้าไว้เป็นประกันการชำระหนี้ (มาตรา 630, 772) สิทธิของผู้รับฝากทรัพย์สินที่จะยึดทรัพย์สินที่จะยึดหน่วงทรัพย์สินที่รับฝากไว้จนกว่าจะได้รับเงินที่ค้างชำระแก่ตนเกี่ยวกับการฝากนั้น (มาตรา 670) สิทธิของเจ้าสำนักโรงแรมที่จะยึดหน่วงเครื่องเดินทางหรือทรัพย์สินอื่นของคนเดินทางหรือแขกอาศัยพักเอาไว้ในโรงแรมจนกว่าจะได้รับชำระเงินที่ค้างชำระแก่ตน (มาตรา 679) สิทธิของตัวแทน (มาตรา 819) สิทธิของผู้ครอบครองสิ่งหามทรัพย์สินที่จะยึดสัตว์ที่เข้ามาทำความเสียหายในอสังหาริมทรัพย์ของตน (มาตรา 452) เป็นต้น

4. เจ้าหนี้ผู้มีบุริมสิทธิที่บังคับได้ในทำนองเดียวกับผู้รับจำนำ⁶

การยื่นคำฟ้องของเจ้าหนี้มีประกันประกอบด้วยหลักเกณฑ์ดังนี้

1. ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์สำหรับการยื่นคำฟ้องของเจ้าหนี้ทั่วไป
2. เจ้าหนี้มีประกันดังกล่าวจะต้องไม่เป็นผู้ต้องห้ามมิให้บังคับการชำระหนี้เอาแก่ทรัพย์สินของลูกหนี้เกินกว่าตัวทรัพย์สินที่เป็นหลักประกัน และ
3. เจ้าหนี้จะต้องระบุในคำฟ้องว่า ถ้าลูกหนี้ล้มละลายแล้วจะยอมสละหลักประกันเพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ทั้งหลาย หรือตีราคาหลักประกันมาในคำฟ้องซึ่งเมื่อหักกับจำนวนหนี้ของตนแล้ว เงินยังขาดอยู่เป็นจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งล้านบาทสำหรับลูกหนี้ที่เป็นบุคคลธรรมดาหรือจำนวนไม่น้อยกว่าสองล้านบาทในกรณีที่ลูกหนี้เป็นนิติบุคคล

เจ้าหนี้มีประกันต้องซึ่งห้ามมิให้บังคับการชำระหนี้เอาแก่ทรัพย์สินของลูกหนี้เกินกว่าตัวทรัพย์สินที่เป็นหลักประกัน หมายความว่าเจ้าหนี้มีประกันตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 733 ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้าเอาทรัพย์สินจำนองหลุด และราคาทรัพย์สินนั้นมีประมาณต่ำกว่าจำนวนเงินที่ค้างชำระกันอยู่ก็ดี หรือถ้าเอาทรัพย์สินซึ่งจำนองออกขายทอดตลาดใช้หนี้ได้เงินจำนวนสุทธิน้อยกว่าจำนวนเงินที่ค้างชำระกันอยู่นั้นก็ดี เงินยังขาดอยู่จำนวนเท่าใด ลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบในเงินนั้น” กล่าวคือ ผู้รับจำนองจะเรียกร้องให้ลูกหนี้รับผิดชอบอีกไม่ได้ แม้ว่าทรัพย์สินที่จำนองจะมีราคาหรือนำออกขายทอดตลาดได้น้อยกว่าจำนวนหนี้ เจ้าหนี้ประเภทนี้เรียกว่า เจ้าหนี้ที่ต้องห้ามมิให้บังคับชำระหนี้เกินกว่าตัวทรัพย์สินที่เป็นหลักประกัน ซึ่งตามกฎหมายถือว่าเป็นเจ้าหนี้มีประกันตามกฎหมายล้มละลายแต่ก็ไม่มีสิทธิยื่นคำฟ้องเป็นคดีล้มละลายอย่างเจ้าหนี้มีประกันได้ เพราะเหตุที่ว่าเจ้าหนี้ประเภทนี้มีทรัพย์สินของลูกหนี้เป็นหลักประกันหนี้สินของตนจึงไม่มีส่วนได้เสียใดๆอีกสิทธิของเจ้าหนี้ประเภทนี้ไม่ถูกระงับกระเทือนหากลูกหนี้ตกเป็นบุคคลล้มละลาย แต่ถ้าหากลูกหนี้ตกลงทำสัญญาเป็นพิเศษกับเจ้าหนี้จำนองกล่าวคือ ลูกหนี้ยินยอมให้เจ้าหนี้บังคับการชำระหนี้เอาจากทรัพย์สินอื่นๆของลูกหนี้นอกจากทรัพย์สินที่เป็นหลักประกัน ข้อสัญญานี้สามารถใช้ได้ไม่เป็นโมฆะเป็นข้อสัญญาพิเศษระหว่างเจ้าหนี้และลูกหนี้เพื่อยกเว้นมาตรา 733 ทำให้เจ้าหนี้กลายเป็นเจ้าหนี้ที่ไม่ต้องห้ามมิให้บังคับการชำระหนี้เอาแก่ทรัพย์สินของลูกหนี้เกินกว่า

⁶ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เช่น ผู้ให้เช่าอสังหาริมทรัพย์ยอมมีบุริมสิทธิเหนืออสังหาริมทรัพย์ของผู้เช่าซึ่งอยู่ในหรืออยู่นอสังหาริมทรัพย์นั้นเกี่ยวกับค่าเช่าอสังหาริมทรัพย์และหนี้อื่นของผู้เช่า อันเกิดจากความเกี่ยวพันในเรื่องเช่า (มาตรา 260) หรือเจ้าของสำนักโรงแรมยอมมีบุริมสิทธิเหนือเครื่องเดินทางหรือทรัพย์สินอื่นๆของคนเดินทางหรือแขกอาศัยพักเอาไว้ในโรงแรม โฮเตล หรือสถานที่เช่นนั้น (มาตรา 265) เป็นต้น

ตัวทรัพย์ที่เป็นหลักประกันจึงมีสิทธิฟ้องคดีล้มละลายได้ในฐานะเจ้าหนี้มีประกันตามกฎหมายล้มละลาย

ผู้ชำระบัญชีของนิติบุคคลเป็นผู้ยื่นคำขอให้นิติบุคคลนั้นล้มละลาย

ลูกหนี้ซึ่งเป็นนิติบุคคล เช่น ห้างหุ้นส่วนสามัญจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัท จำกัด หรือมูลนิธิ นอกจากจะถูกเจ้าหนี้ยื่นฟ้องเป็นคดีล้มละลายตามหลักเกณฑ์ที่กล่าวมาได้แล้วยังอาจถูกผู้ชำระบัญชีของนิติบุคคลนั้นยื่นคำร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งให้นิติบุคคลนั้นล้มละลาย กล่าวคือ ผู้ชำระบัญชีอาจยื่นคำร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งให้นิติบุคคลนั้นล้มละลายเมื่อปรากฏว่าเงินลงทุนหรือเงินค่าหุ้นได้ใช้หมดแล้วสินทรัพย์ยังไม่พอกับหนี้สิน ซึ่งตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 88 บัญญัติว่า “ในกรณีที่ลูกหนี้เป็นห้างหุ้นส่วนสามัญซึ่งได้จดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัท จำกัด หรือนิติบุคคลอื่น นอกจากเจ้าหนี้จะฟ้องขอให้ล้มละลายได้ตามความในหมวดหนึ่งแล้ว ผู้ชำระบัญชีของนิติบุคคลนั้นๆ อาจยื่นคำร้องขอต่อศาลขอให้สั่งให้นิติบุคคลนั้นล้มละลายได้ ถ้าปรากฏว่าเงินลงทุนหรือเงินค่าหุ้นได้ใช้เสร็จหมดแล้วสินทรัพย์ก็ยังไม่พอกับหนี้สิน...” และตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1266 บัญญัติว่า “ถ้าผู้ชำระบัญชีพิจารณาเห็นว่าเมื่อเงินลงทุนหรือเงินค่าหุ้นได้ใช้จนหมดแล้วสินทรัพย์ก็ยังไม่พอกับหนี้สินไซ้ ผู้ชำระบัญชีต้องร้องขอต่อศาลทันที เพื่อให้ออกคำสั่งว่าห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้นล้มละลาย”

เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์หรือเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ร้องขอให้ผู้เป็นหุ้นส่วนประเภทไม่จำกัดความรับผิดชอบในห้างหุ้นส่วนล้มละลายตามนิติบุคคล

เมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์นิติบุคคลประเภทห้างหุ้นส่วนสามัญซึ่งได้จดทะเบียนห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัท จำกัด เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์หรือเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สามารถร้องขอให้ผู้เป็นหุ้นส่วนประเภทไม่จำกัดความรับผิดชอบในห้างหุ้นส่วนล้มละลายตามนิติบุคคลได้ ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 89 ซึ่งบัญญัติว่า “เมื่อศาลได้มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ห้างหุ้นส่วนสามัญซึ่งได้จดทะเบียนหรือห้างหุ้นส่วนจำกัดแล้ว เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์หรือเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์อาจมีคำขอโดยทำเป็นคำร้องให้บุคคลซึ่งนำสืบได้ว่าเป็นหุ้นส่วนจำพวกไม่จำกัดความรับผิดชอบในห้างหุ้นส่วนนั้นล้มละลายได้ โดยไม่ต้องฟ้องเป็นคดีขึ้นใหม่”

อย่างไรก็ตามหากเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ฟ้องให้ผู้เป็นหุ้นส่วนเป็นคดีล้มละลายเป็นการส่วนตัวไม่ได้ฟ้องนิติบุคคลนั้นแล้ว แม้ศาลจะมีคำพิพากษาให้ผู้เป็นหุ้นส่วนล้มละลาย เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ไม่สามารถร้องขอให้ผู้เป็นหุ้นส่วนอื่นๆล้มละลายตามไปด้วย

การฟ้องคดีล้มละลายในกรณีที่ถูกหนี้เสียชีวิต

ตามหลักกฎหมายทั่วไปผู้ที่จะฟ้องคดีหรือเป็นผู้ถูกฟ้องคดีได้จะต้องมีสภาพบุคคลในขณะนั้น แต่โดยที่กฎหมายล้มละลายเป็นการฟ้องคดีเพื่อให้มีกระบวนการจัดการทรัพย์สินและชำระบัญชีของลูกหนี้ผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว กฎหมายล้มละลายจึงได้บัญญัติวิธีการยื่นคำฟ้องล้มละลายในกรณีที่ถูกหนี้เสียชีวิต ซึ่งมีหลักเกณฑ์ดังนี้

1) หากปรากฏว่าขณะที่ลูกหนี้ยังมีชีวิตอยู่ เจ้าหนี้อาจยื่นยื่นคำฟ้องเป็นคดีล้มละลายได้ ซึ่งหมายความว่า เป็นไปตามหลักเกณฑ์การยื่นคำฟ้องของเจ้าหนี้โดยทั่วไป หรือในกรณีของเจ้าหนี้มีประกัน

2) เจ้าหนี้จะต้องยื่นคำฟ้องภายในกำหนด 1 ปี นับแต่วันที่ลูกหนี้เสียชีวิต⁷

3) เจ้าหนี้จะต้องร้องขอให้ศาลเรียกทายาท หรือผู้จัดการมรดกหรือผู้ปกครองทรัพย์สินเข้ามาแก้คดีแทนลูกหนี้ นั้น เพราะเป็นการฟ้องคดีล้มละลายเพื่อขอให้จัดการทรัพย์สินมรดกของลูกหนี้⁸

4) เจ้าหนี้จะต้องระบุในท้ายคำฟ้องว่า เพื่อขอให้ศาลมีคำพิพากษาให้จัดการทรัพย์สินมรดกของลูกหนี้ที่เสียชีวิตตามกฎหมายล้มละลาย เช่น การขายทรัพย์สินมรดก หรือการแบ่งทรัพย์สินมรดก เป็นต้น

การฟ้องคดีล้มละลายตามกฎหมายพิเศษ

เป็นการฟ้องคดีตาม พระราชกำหนดการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ. 2527⁹ โดยเจ้าพนักงานอัยการเป็นผู้ยื่นคำฟ้องหากผู้กู้ยืมเงินซึ่งเป็นผู้ต้องหาผิดตามมาตรา

⁷ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 82

⁸ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 83

⁹ พระราชกำหนดการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ. 2527

มาตรา 4 “ผู้ใด โฆษณาหรือประกาศให้ปรากฏต่อประชาชน หรือกระทำด้วยประการใดๆ ให้ปรากฏแก่บุคคลตั้งแต่สิบคนขึ้นไปว่าในการกู้ยืมเงินของตนหรือของบุคคลใดจะจ่ายผลประโยชน์ตอบแทนให้สูงกว่าอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่สถาบันการเงินตามกฎหมายว่าด้วยดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงินจะพึงจ่ายได้ โดยที่ตนรู้หรือควรจะรู้อยู่แล้วว่าตนหรือบุคคลนั้นจะนำเงินจากผู้ให้กู้ยืมเงินรายนั้นหรือรายอื่นมาจ่ายหมุนเวียนให้แก่ผู้ให้กู้ยืมเงิน หรือโดยที่ตนรู้หรือควรจะรู้อยู่แล้วว่าตนหรือบุคคลนั้นไม่สามารถประกอบกิจการใดๆโดยชอบด้วยกฎหมายที่จะให้ผลประโยชน์ตอบแทนเพียงพอที่จะนำมาจ่ายในอัตรานั้นได้ และในการนั้นเป็นเหตุให้ตนหรือบุคคลใดได้กู้ยืมเงินไป ผู้นั้นกระทำความผิดฐานกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน”

มาตรา 5 “ผู้ใดกระทำการดังต่อไปนี้

1. ในการกู้ยืมเงินหรือจะกู้ยืมเงิน

(ก) มีการโฆษณาหรือประกาศแก่บุคคลทั่วไป หรือโดยการแพร่ข่าวด้วยวิธีอื่นใด หรือ

(ข) ดำเนินการกู้ยืมเงินเป็นปกติธุระ หรือ

(ค) จัดให้มีผู้รับเงินในการกู้ยืมเงินในแหล่งต่างๆ หรือ

(ง) จัดให้มีบุคคลตั้งแต่ห้าคนขึ้นไป ไปชักชวนบุคคลต่างๆ เพื่อให้มีการให้กู้ยืมเงิน หรือ

(จ) ได้กู้ยืมเงินจากผู้ให้กู้ยืมเงินเกินสิบคน ซึ่งมีจำนวนเงินกู้ยืมเงินรวมกัน ตั้งแต่ห้าล้านบาทขึ้นไป อันมิใช่การกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินตามกฎหมายว่าด้วยดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน

และ

2. ผู้นั้น

(ก) จ่าย หรือโฆษณา ประกาศ แพร่ข่าว หรือตกลงว่าจะจ่ายผลประโยชน์ตอบแทนให้แก่ผู้ให้กู้ยืมเงินในอัตราที่สูงกว่าอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่สถาบันการเงินตามกฎหมายว่าด้วยดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงินจะพึงจ่ายได้ หรือ

(ข) ไม่ยอมปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ตาม มาตรา 7 (1) (2) หรือ (3) หรือกิจการของผู้นั้นตามที่ผู้นั้นได้ให้ข้อเท็จจริงต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตาม มาตรา 7 ไม่ปรากฏหลักฐานพอที่เชื่อได้ว่าเป็นกิจการที่ให้ผลประโยชน์ตอบแทนพอเพียงที่จะนำมาจ่ายให้แก่ผู้ให้กู้ยืมเงินทั้งหลาย

ผู้นั้นต้องระวางโทษเช่นเดียวกับผู้นั้นกระทำความผิดฐานกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชนตามมาตรา 4 ทั้งนี้เว้นแต่ผู้นั้นจะสามารถพิสูจน์ได้ว่า กิจการของตนหรือบุคคลที่ตนอ้างถึงนั้น เป็นกิจการที่ให้ผลประโยชน์ตอบแทนพอเพียงที่จะนำมาจ่ายตามที่ตนกล่าวอ้างได้ หรือหากกิจการดังกล่าวไม่อาจทำให้ผลประโยชน์ตอบแทนพอเพียงก็จะต้องพิสูจน์ได้ว่ากรณีดังกล่าวได้เกิดขึ้นเนื่องจากสภาวะการณ์ทางเศรษฐกิจที่ผิดปกติอันไม่อาจคาดหมายได้ หรือมีเหตุสมควรอย่างอื่น “

มาตรา 10 “เพื่อคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนผู้ให้กู้ยืมเงิน พนักงานอัยการมีอำนาจฟ้องผู้กู้ยืมเงินที่เป็นผู้ต้องหาว่ากระทำความผิด ตามมาตรา 4 หรือ มาตรา 5 เป็นบุคคลล้มละลายได้เมื่อ

(1) เป็นผู้ที่มีหนี้สินล้นพ้นตัวหรือมีสินทรัพย์ไม่พอชำระหนี้ได้

(2) เป็นหนี้ผู้ให้กู้ยืมเงินรายหนึ่งหรือหลายรายเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่ง แสนบาท และ

4 หรือ มาตรา 5 แห่งพระราชกำหนดดังกล่าว ให้ผู้กู้ยืมเงินซึ่งเป็นผู้ต้องหาตกเป็นบุคคลล้มละลายได้ เมื่อปรากฏว่า

- 1) ผู้กู้ยืมเงินซึ่งเป็นผู้ต้องหาเป็นผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัวหรือมีสินทรัพย์ไม่พอชำระหนี้ได้
- 2) ผู้กู้ยืมเงินซึ่งเป็นผู้ต้องหาเป็นหนี้ผู้ให้กู้ยืมเงินรายหนึ่งหรือหลายรายเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งแสนบาท
- 3) หนี้้นั้นอาจกำหนดจำนวนได้โดยแน่นอน ไม่ว่าจะถึงกำหนดชำระโดยพลันหรือในอนาคตก็ตาม

4.3. ขอบเขตของการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย

มาตรการการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลายเป็นมาตรการทางกฎหมายที่มีผลบังคับใช้หลังจากศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ การพิทักษ์ทรัพย์หมายความว่า การควบคุมกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ โดยเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตามคำสั่งของศาล ซึ่งคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ มี 2 ประเภท คือ คำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ชั่วคราว เมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ชั่วคราวมาตรการการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้มีผลบังคับใช้ เพื่อให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เข้าครอบครองกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ไว้ในระหว่างพิจารณาก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งชี้ขาด และคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด ซึ่งเป็นคำสั่งวินิจฉัยชี้ขาดประเด็นแห่งคดี มีผลเป็นคำพิพากษาไม่ว่าคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ชั่วคราวหรือคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด มาตรการจัดการทรัพย์สินของเจ้าหนี้ในคดีล้มละลายจะเริ่มต้นมีผลใช้บังคับ^{10*} จนถึงระยะเวลาที่ผู้มีส่วนได้เสีย หรือเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งยกเลิกการล้มละลาย เมื่อศาลมีคำสั่งยกเลิกการล้มละลายแล้วลูกหนี้

(3) หนี้้นั้นอาจกำหนดจำนวนได้โดยแน่นอน ไม่ว่าจะถึงกำหนดชำระโดยพลันหรือในอนาคตก็ตาม

การฟ้องคดีล้มละลายตามวรรคหนึ่ง ให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาไปตามกฎหมายว่าด้วยการล้มละลาย โดยให้ถือว่าพนักงานอัยการมีฐานะและสิทธิหน้าที่เสมือนเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ และให้ได้รับยกเว้นค่าธรรมเนียม ค่าฤชาธรรมเนียม หรือการต้องวางเงินประกันต่างๆ ตามกฎหมายดังกล่าว

ในการพิจารณาคดีล้มละลาย ถ้าศาลพิจารณาได้ความจริงตามวรรคหนึ่ง ให้ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ลูกหนี้เด็ดขาด

^{10*} พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา. 62 บัญญัติว่า "การล้มละลายของลูกหนี้เริ่มต้นมีผลตั้งแต่วันที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด..."

หลุดพ้นจากการเป็นบุคคลล้มละลาย¹¹ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์หมดอำนาจในการจัดการกิจการ และทรัพย์สินของลูกหนี้แทนลูกหนี้ต่อไป¹² มาตรการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ จะสิ้นสุดลงใน วันที่ศาลมีคำสั่งยกเลิก

มาตรการการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ จะมีผลบังคับใช้ทันทีที่ศาลมีคำสั่ง พิทักษ์ทรัพย์โดยไม่คำนึงว่าเจ้าหนี้ ลูกหนี้ หรือผู้ที่ถูกจำกัดสิทธิจะได้ทราบถึงคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ ของศาลหรือไม่ เพราะศาลไม่มีหน้าที่แจ้งคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์แก่บรรดาบุคคลดังกล่าว ศาลเพียง แจ้งคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์แก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ เพื่อให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เริ่มมีอำนาจ ในการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลายเท่านั้น จากกรณีที่เจ้าหนี้ทราบคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ แล้วมีผลให้ลูกหนี้ต้องส่งมอบทรัพย์สิน¹³ อันเกี่ยวกับกิจการของตน ซึ่งอยู่ในความครอบครองของ ลูกหนี้ให้แก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ เจ้าหนี้ ลูกหนี้ หรือผู้ที่ถูกจำกัดสิทธิจึงไม่อาจอ้างเอาความ ไม่รู้ถึงการที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์มากระทำการละเมิดอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ใน การจัดการกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ได้ ดังนั้นหากเจ้าหนี้ ลูกหนี้ หรือผู้ที่ถูกจำกัดสิทธิกระทำ การอันเป็นการฝ่าฝืนหลักเกณฑ์ เงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้เกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินของ ลูกหนี้ ไม่ว่าจะเป็นการจงใจฝ่าฝืนหรือไม่ก็ตามและโดยทั่วไป คือ การกระทำนั้นไม่มีผลผูกพัน ลูกหนี้หรือมีผลคือโมฆะ

4.3.1. ผลจากการที่มาตรการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ให้ คดีล้มละลายมีผลบังคับใช้

4.3.1.1. ผลต่อตัวลูกหนี้

ลูกหนี้จะถูกจำกัดสิทธิในการจัดการกิจการและทรัพย์สินของตนเอง อำนาจใน การจัดการกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้จะโอนไปยังเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ เว้นแต่จะได้ กระทำตามคำสั่งหรือตามความเห็นชอบของศาล เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ผู้จัดการทรัพย์สิน หรือที่ประชุมเจ้าหนี้¹⁴

¹¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 1897 – 1898 / 2531

¹² คำพิพากษาฎีกาที่ 299 / 2530

¹³ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 23

ลูกหนี้จะต้องส่งมอบทรัพย์สิน ดวงตรา สมุดบัญชี และเอกสารเกี่ยวกับทรัพย์สิน และกิจการของตน ซึ่งอยู่ในความครอบครองให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทั้งสิ้น¹⁵

ลูกหนี้มีหน้าที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ ตามที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ต้องการ อีกทั้งมีหน้าที่ช่วยเหลือเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการรวบรวมจำหน่ายและการแบ่งทรัพย์สินของลูกหนี้

ลูกหนี้จะต้องไปประชุมเจ้าหนี้ทุกครั้งเพื่อตอบคำถามของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ กรรมการเจ้าหนี้ หรือ เจ้าหนี้คนใดคนหนึ่ง ในเรื่องเกี่ยวกับกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ หรือตามที่ศาลได้สั่งให้กระทำการแล้วแต่กรณี¹⁶

ลูกหนี้จะต้องให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์กำหนดจำนวนเงินเพื่อใช้จ่ายเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัวตามสมควรแก่ฐานะานุรูป โดยเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นผู้อนุญาตให้ลูกหนี้จ่ายเงินที่ลูกหนี้ได้มาในระหว่างล้มละลาย และลูกหนี้จะต้องส่งเงินหรือทรัพย์สินที่เหลือให้แก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายในเวลาที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์กำหนด พร้อมด้วยบัญชีรับจ่าย¹⁷

เมื่อลูกหนี้มีสิทธิที่จะได้รับสินทรัพย์อย่างหนึ่งอย่างใด ลูกหนี้จะต้องรายงานเป็นหนังสือให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทราบภายในเวลาอันสมควรและลูกหนี้จะต้องแสดงบัญชีรับจ่ายเสนอต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทุกกระยะ 6 เดือน¹⁸

ลูกหนี้ไม่สามารถเดินทางนอกราชอาณาจักรอาณัติแต่วันแต่จะได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากศาลหรือเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

4.3.1.2. ผลต่อตัวเจ้าหนี้

หลังจากศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้ว เจ้าหนี้ก็ไม่มีสิทธิบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้โดยอำนาจของศาลในคดีส่วนแบ่งได้อีกต่อไป จะบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ก็แต่โดย

¹⁴ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 22,24

¹⁵ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 23

¹⁶ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 64

¹⁷ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 67 (1)

¹⁸ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 67 (1)

ปฏิบัติตามวิธีการที่กฎหมายล้มละลายบัญญัติไว้เท่านั้น¹⁹ กล่าวคือ เจ้าหนี้ที่ไม่มีประกันซึ่งหมายถึงเจ้าหนี้ที่ไม่มีสิทธิเหนือทรัพย์สินของลูกหนี้ ไม่สามารถฟ้องร้องลูกหนี้ให้ชำระหนี้เป็นคดีแพ่งได้อีกต่อไป นอกจากนี้แล้วเจ้าหนี้รายใดรายหนึ่งก็ไม่สามารถยื่นฟ้องลูกหนี้เป็นคดีล้มละลายได้เช่นเดียวกัน²⁰ โดยกฎหมายกำหนดให้เจ้าหนี้ทั้งหลายต้องยื่นคำขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เจ้าหนี้จะรับชำระหนี้โดยวิธีอื่นไม่ได้ ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ในคดีล้มละลายหรือเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาในคดีแพ่งที่ยังอยู่ในระหว่างพิจารณาก็ตาม ถ้ามูลแห่งหนี้ของเจ้าหนี้ได้เกิดขึ้นก่อนวันที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ ก็ต้องยื่นคำขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทั้งสิ้น เพื่อให้เจ้าหนี้ผู้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ นำพยานหลักฐานมาแสดงต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์พิสูจน์ว่าหนี้นั้นมีอยู่จริงและลูกหนี้ต้องรับผิดชอบ คือหนี้นั้นต้องเป็นหนี้ที่อาจขอรับชำระหนี้ได้ในคดีล้มละลาย²¹ เพื่อให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทราบจำนวนหนี้สินทั้งหมดของลูกหนี้ และนำทรัพย์สินที่เก็บรวบรวมได้มาแบ่งเฉลี่ยให้กับเจ้าหนี้ทั้งหลายตามหลักสัดส่วนแห่งหนี้ โดยในการยื่นคำขอรับชำระหนี้ไม่ว่าเจ้าหนี้จะเป็นเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์หรือไม่ก็ตามต้องยื่นคำขอต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายใน 2 เดือน นับแต่วันโฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด²² หากไม่ยื่นคำขอรับชำระหนี้ภายในเวลาที่กำหนดก็หมดสิทธิที่จะได้รับชำระหนี้²³

ในคดีล้มละลาย สิทธิของเจ้าหนี้มีประกันจะไม่ถูกกระทบโดยกฎหมายให้สิทธิเจ้าหนี้มีประกันไม่ต้องมายื่นขอรับชำระหนี้ เพราะเจ้าหนี้มีประกันยังคงมีสิทธิเหนือทรัพย์สินอันเป็นหลักประกัน ซึ่งลูกหนี้ได้ให้ไว้ก่อนพิทักษ์ทรัพย์ เจ้าหนี้มีประกันจึงถือเป็นเจ้าหนี้ที่มีสิทธิได้รับชำระหนี้ก่อนเจ้าหนี้อื่น ๆ รวมทั้งก่อนเจ้าหนี้ที่มีบุริมสิทธิในคดีล้มละลาย (Super-Priority Creditors)* กล่าวคือ มีสิทธิได้รับชำระหนี้จากทรัพย์สินที่เป็นประกันการชำระหนี้จนเต็มจำนวน

¹⁹ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 27

²⁰ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 15

²¹ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 94

²² พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 91

²³ คำพิพากษาฎีกาที่ 163 / 2511, 1808 / 2512, 295 / 2526

* ลำดับการได้รับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย (A Scale or Hierarchy or Ladder of Priorities) มีดังนี้ คือ

1. เจ้าหนี้ที่มีสิทธิได้รับชำระหนี้ก่อนเจ้าหนี้อื่น (Super-Priority Creditors) เช่น เจ้าหนี้มีประกัน เป็นต้น

มูลหนี้ที่ทรัพย์สินนั้นเป็นประกัน หากบังคับกับหลักประกันแล้วมีเงินเหลือก็จะนำไปรวมกับทรัพย์สินอื่นในกองทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อนำไปแบ่งให้กับเจ้าหนี้อื่น ๆ ต่อไป โดยเจ้าหนี้มีประกันสามารถบังคับเอากับทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันได้โดยไม่ต้องเข้าสู่คดีล้มละลายดังเช่นเจ้าหนี้ไม่มีประกันทั่วไป จึงมีสิทธิดีกว่าเจ้าหนี้ไม่มีประกันอื่น ๆ คือ สามารถฟ้องร้องบังคับเอากับทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันนั้นได้ ไม่ต้องห้ามตามกฎหมายล้มละลายแต่ต้องยอมให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตรวจดูทรัพย์สินนั้น²⁴ ฉะนั้น เจ้าหนี้มีประกันจึงมีทางเลือกอยู่ 2 ทาง²⁵ คือ

1. ถือสิทธิเหนือทรัพย์สินอันเป็นหลักประกันของลูกหนี้ไว้โดยไม่มาขอรับชำระหนี้²⁶ หรือ

2. สามารถใช้สิทธิขอรับชำระหนี้ก็ได้โดยปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด²⁷

ก. ยินยอมสละทรัพย์สินอันเป็นหลักประกันเพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ทั้งหลายแล้วขอรับชำระหนี้ได้เต็มจำนวน ผลจากการสละหลักประกันแล้วจะทำให้เจ้าหนี้มีประกันกลายเป็นเจ้าหนี้ไม่มีประกัน (เจ้าหนี้สามัญ) แม้อาจขอรับชำระหนี้ได้เต็มจำนวนก็มีสิทธิได้รับเพียงส่วนเฉลี่ยเหมือนเจ้าหนี้อื่น ๆ ซึ่งมักจะได้น้อยกว่าที่เจ้าหนี้จะบังคับชำระหนี้เอากับหลักประกัน หรือ

2. เจ้าหนี้ที่มีบุริมสิทธิในคดีล้มละลาย (Priority Creditors) คือ เจ้าหนี้ที่มีสิทธิได้รับชำระหนี้จากกองทรัพย์สินของลูกหนี้ก่อนเจ้าหนี้อื่น ๆ โดยเป็นไปตามลำดับที่กฎหมายล้มละลายกำหนดไว้ เช่น ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 130 เป็นต้น

3. เจ้าหนี้ไม่มีประกัน (Pari Passu Creditors) คือเจ้าหนี้ที่ไม่ใช่เจ้าหนี้มีประกันในคดีล้มละลายและไม่ใช่เจ้าหนี้มีบุริมสิทธิในคดีล้มละลาย เช่น เจ้าหนี้การค้า เป็นต้น

4. เจ้าหนี้ด้อยสิทธิ (Deferred Creditors) เจ้าหนี้ประเภทนี้จึงได้รับชำระหนี้หลังจากเจ้าหนี้ไม่มีประกันได้รับชำระหนี้ครบแล้ว เช่น เจ้าหนี้หุ้นกู้ด้อยสิทธิ

5. ผู้ถือหุ้น (Equity Shareholders) โดยปกติผู้ถือหุ้นจะไม่ได้รับชำระหนี้คืนในคดีล้มละลายเนื่องจากทรัพย์สินของลูกหนี้ผู้ล้มละลายมีไม่พอที่จะชำระหนี้ อย่างไรก็ตาม หากชำระหนี้ให้กับเจ้าหนี้ทั้งหลายแล้วมีเหลือก็จะคืนให้แก่ผู้ถือหุ้นไป

Philip R. Wood. Principles of international insolvency. pp. 10-31.

²⁴ คำพิพากษาฎีกาที่ 593 / 2538

²⁵ วิชา มหาคุณ, กฎหมายล้มละลาย. พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2542), หน้า 216

²⁶ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 95.

²⁷ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 96.

ข. เมื่อนำทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันออกมาขายทอดตลาดแล้วได้เงินไม่พอใช้หนี้ ก็ขอรับชำระหนี้ในส่วนที่ยังขาดอยู่ คือ เจ้าหนี้มีประกันของรับชำระหนี้โดยมีเงื่อนไขว่า หากตนฟ้องบังคับเอาที่ทรัพย์สินอันเป็นหลักประกันแล้ว ได้เงินไม่พอชำระหนี้จึงขอชำระหนี้สำหรับจำนวนเงินที่ยังขาดอยู่ได้ เจ้าหนี้ต้องบังคับชำระหนี้เอาที่ทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันก่อน จนรู้จำนวนหนี้ที่ยังขาดอยู่และนำหนี้ที่ยังขาดอยู่มาขอรับชำระหนี้ ถ้าหากยังไม่ได้บังคับชำระหนี้เอาที่ทรัพย์สินอันเป็นหลักประกันจะขอรับชำระหนี้ตามวิธีนี้ไม่ได้

ค. เมื่อได้ขอให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ขายทอดตลาดทรัพย์สินอันเป็นหลักประกันแล้วขอรับชำระหนี้สำหรับจำนวนที่ยังขาดอยู่ เจ้าหนี้มีประกันไม่ต้องบังคับชำระหนี้ โดยการขายทอดตลาดด้วยตนเอง โดยเจ้าหนี้ขอให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ขายทอดตลาดได้ เมื่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ขายทอดตลาดทรัพย์สินอันเป็นหลักประกันแล้วได้เงินไม่พอชำระหนี้ ก็ยังมีสิทธิได้รับชำระหนี้ในจำนวนที่ขาดได้ แต่จะได้เพียงส่วนเฉลี่ยเช่นเดียวกับเจ้าหนี้ธรรมดา²⁸

ง. เมื่อตีราคาทรัพย์สินอันเป็นหลักประกันแล้ว ขอรับชำระหนี้ในส่วนที่ยังขาดอยู่ การตีราคาทรัพย์สินอันเป็นหลักประกัน ตีราคาต่ำเกินไป เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์อาจใช้สิทธิได้ถอนเอาทรัพย์สินอันเป็นหลักประกันนั้นมารวมไว้ในกองทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลายได้ แต่ถ้าตีราคาสูงเกินไปเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ก็อาจปล่อยทรัพย์สินนั้นหลุดเป็นสิทธิของเจ้าหนี้ได้

อย่างไรก็ตามในกรณีที่เจ้าหนี้มีประกันซึ่งเป็นผู้ต้องห้ามมิให้บังคับการชำระหนี้เอาแก่ทรัพย์สินของลูกหนี้เกินกว่าตัวทรัพย์สินที่เป็นหลักประกัน ลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบเกินกว่าทรัพย์สินที่เป็นหลักประกัน กรณีนี้เจ้าหนี้จะยื่นคำขอรับชำระหนี้โดยใช้สิทธิตามมาตรา 96 นี้ไม่ได้ เนื่องจากเจ้าหนี้เป็นผู้ที่มีประโยชน์ได้เสียโดยตรงในคดีล้มละลายจึงจำเป็นที่จะให้บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงในการรักษาผลประโยชน์ของตน และเพื่อปรึกษากับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ให้คดีล้มละลาย หลังจากศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์และพ้นกำหนดที่จะยื่นคำขอรับชำระหนี้แล้ว เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะเรียกประชุมเจ้าหนี้เพื่อเป็นการปรึกษาว่าจะยอมรับคำขอประนอมหนี้ของลูกหนี้หรือไม่ หรือควรขอให้ศาลมีคำพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลาย และเป็นการปรึกษาถึงวิธีการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ต่อไป²⁹ หรือในกรณีที่

²⁸ คำพิพากษาฎีกาที่ 1725 / 2538.

²⁹ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 31

ความจำเป็นจะต้องปรึกษาเกี่ยวกับการรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ก็จะเรียกประชุมเจ้าหนี้ครั้งอื่นๆ³⁰

เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์มีหน้าที่ช่วยเหลือเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการรวบรวมทรัพย์สิน การจำหน่ายทรัพย์สินของลูกหนี้ และรับผิดชอบบรรดาค่าธรรมเนียม ค่าเสียหายและค่าใช้จ่ายในคดีล้มละลายเพื่อประโยชน์ของบรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลาย หากเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ขัดขืนหรือละเลยไม่ให้ความช่วยเหลือเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะเรียกประชุมเจ้าหนี้เพื่อปรึกษาและแต่งตั้งเจ้าหนี้รายอื่นเป็นเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์แทนต่อไป³¹

4.4. ผู้จัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ให้คดีล้มละลาย

4.4.1. ความหมายของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

เมื่อศาลมีคำพิพากษาหรือมีคำสั่งอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วศาลจะแจ้งคำสั่งดังกล่าวแก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์³² เพื่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เข้ามาดำเนินการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้หลังจากที่มาตราการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้มีผลบังคับใช้ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แต่เพียงผู้เดียวมีอำนาจหน้าที่เพื่อให้การจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เกิดขึ้นทันทีโดยผลของกฎหมาย³³

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ หมายความว่าบุคคลที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ให้ปฏิบัติการแทน³⁴

³⁰ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 32

³¹ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 155-156

³² พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 159

³³ คำพิพากษาฎีกาที่ 760/2530

³⁴ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 6

4.4.2. การแต่งตั้งและการถอดถอนเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์³⁵

การแต่งตั้ง

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ คือ บุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือเป็นคณะบุคคล โดยได้รับการแต่งตั้งจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เห็นสมควรแต่งตั้ง การแต่งตั้งเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สามารถกระทำได้ 2 วิธี คือ

1. แต่งตั้งบุคคลตามที่เห็นสมควรให้เป็นเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นการเฉพาะตัว หรือ
2. แต่งตั้งบุคคลให้เป็นเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์โดยตำแหน่งหน้าที่

การถอดถอน

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ สิ้นอำนาจ หน้าที่ ในการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย กฎหมายบัญญัติให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมมีอำนาจในการถอดถอนเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

การแต่งตั้งและการถอดถอนจากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะต้องโฆษณาในราชกิจจานุเบกษา

4.4.3. คุณสมบัติและกระบวนการการคัดเลือกเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

เนื่องจากมาตรการการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของทั้งเจ้าหนี้และลูกหนี้ สถานะของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์อยู่ตรงกลาง ระหว่างเจ้าหนี้และลูกหนี้ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จึงต้องเป็นบุคคลที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคดีล้มละลายไม่มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ เพื่อให้การจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้มีความเป็นกลาง ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มิได้บัญญัติคุณสมบัติของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไว้

³⁵ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 139

เป็นการเฉพาะในคดีดังเช่นในคดีพื้นฟูกิจการ ซึ่งกฎหมายเปิดโอกาสให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมมีอำนาจออกกฎหมายเพื่อกำหนดคุณสมบัติของผู้ทำแผนและผู้บริหารแผน

ข้อสังเกตจากการแต่งตั้งและสถานะทางกฎหมายของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ คือ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นเจ้าพนักงานของรัฐทางปฏิบัติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมแต่งตั้งข้าราชการสังกัดกรมบังคับคดีเป็นเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์กระบวนกรคัดเลือกข้าราชการสายนิติการตั้งแต่ระดับ 3 ขึ้นไป นอกจากนี้คุณสมบัติของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นไปตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 คือจะต้องไม่มีคุณสมบัติเป็นบุคคลต้องห้ามตามกฎหมายดังกล่าว

4.4.4. อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

4.4.4.1. อำนาจหน้าที่ในการจัดการและทรัพย์สินของ

ลูกหนี้

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะมีอำนาจในการจัดการกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้เสมือนเป็นตัวลูกหนี้เอง เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เข้าดำเนินการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้หรือเข้าไปจัดการหรือควบคุมการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ด้วยตนเอง หรือเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์อาจแต่งตั้งบุคคลภายนอกผู้มีความเชี่ยวชาญหรือแต่งตั้งลูกหนี้ให้มีอำนาจในการจัดการกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้³⁷

วิธีการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้

1. การรวบรวมทรัพย์สิน

ทรัพย์สินหรือเงินของลูกหนี้ที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะพึงรวบรวมหรือรับมาไว้ในกองทรัพย์สินของลูกหนี้ นั้น นอกจากทรัพย์สินทั้งหลายที่ลูกหนี้มีอยู่ในระยะเวลาเริ่มต้นแห่งการล้มละลายยังรวมถึงทรัพย์สินที่ลูกหนี้ได้มาภายหลังระยะเวลาเริ่มต้นแห่งการล้มละลายทราบจน

³⁷ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 109

ระยะเวลาที่ศาลมีคำสั่งให้ลูกหนี้ปลดจากการล้มละลาย ซึ่งจะต้องเป็นทรัพย์สินอันอาจแบ่งแก่เจ้าหนี้ได้ในคดีล้มละลาย

ทรัพย์สินดังต่อไปนี้ จะถูกรวบรวมเข้าสู่กองทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย

- 1) ทรัพย์สินรวมถึงสิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ ที่ลูกหนี้มีอยู่ในขณะที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์
- 2) ทรัพย์สินที่ลูกหนี้หาได้มาในระยะเวลา ภายหลังจากที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์จนถึงระยะเวลาที่ศาลมีคำสั่งปลดจากการล้มละลาย
- 3) สิ่งของที่บุคคลผู้เป็นเจ้าของมอบให้เจ้าหนี้ครอบครอง หรือสั่งการหรือสั่งจำหน่าย เนื่องจากทางการค้าหรือทางธุรกิจของลูกหนี้ ซึ่งเป็นบุคคลทั่วไป เชื่อว่าเจ้าหนี้เป็นเจ้าของสิ่งของนั้น*

ทรัพย์สินดังต่อไปนี้ได้รับการยกเว้น ไม่ถูกรวบรวมเข้าสู่กองทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย

1. เครื่องใช้สอยส่วนตัว ในการดำรงชีพของลูกหนี้ และของคู่สมรส และของบุตรผู้เยาว์ของลูกหนี้ตามสมควรแก่ลูกหนี้
2. สัตว์ พืชพันธุ์ เครื่องมือ และสิ่งของซึ่งใช้ในการประกอบอาชีพของลูกหนี้ ราคารวมกันไม่เกินหนึ่งแสนบาท
- 3 ทรัพย์สินซึ่งลูกหนี้ให้ไว้เป็นหลักประกันการชำระหนี้แก่เจ้าหนี้มีประกัน

การยึดทรัพย์

คำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เปรียบเสมือนเป็นหมายของศาลให้อำนาจเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์³⁸ เข้ายึดทรัพย์สินของลูกหนี้ทั้งที่อยู่ในความครอบครองของลูกหนี้หรือของผู้อื่นและทรัพย์สินของผู้อื่นที่อยู่ในความครอบครองของลูกหนี้ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจในการยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องร้องขอให้เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการแทน³⁹

* ไม่รวมถึงทรัพย์สินที่ลูกหนี้ยึดถือไว้เพื่อประโยชน์ของผู้อื่น หรือโดยอาศัยอำนาจของผู้อื่น เช่น ทรัพย์สินที่ลูกหนี้ครอบครองในฐานะที่เป็นผู้จัดการมรดก หรือในฐานะผู้รักษาทรัพย์แทนผู้เยาว์

³⁸ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 19

อำนาจของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอยู่ตลอดทั่วราชอาณาจักรไม่ถูกจำกัดโดยเขตอำนาจของศาล⁴⁰ แต่ในกรณีที่ทรัพย์สินของลูกหนี้ชุกชอนอยู่ในโรงเรือน เคหะสถานหรือสถานที่อื่นอันมิใช่ของลูกหนี้ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะต้องร้องขอต่อศาลให้ออกหมายค้นเสียก่อนจึงจะดำเนินการได้⁴¹ มิฉะนั้นแล้วเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์อาจมีความผิดฐานบุกรุกได้⁴²

การอายัดทรัพย์

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะทำการแจ้งการอายัดไปยังบุคคลที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับสิทธิเรียกร้องที่ลูกหนี้มีสิทธิจะได้รับหรือทรัพย์ของลูกหนี้

หนึ่งในกรณีที่ลูกหนี้มีอาชีพรับราชการ และลูกหนี้มีสิทธิได้รับเงินเดือน บำเหน็จ บำนาญ เบี้ยหวัด หรือเงินอื่นใดในทำนองเดียวกัน เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะมีหนังสือแจ้งการอายัดไปยังผู้บังคับบัญชาสูงสุดที่ลูกหนี้สังกัดอยู่ ขอให้ส่งเงินดังกล่าวหรือเงินอื่นๆ ที่ลูกหนี้มีสิทธิได้รับมายังเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

วิธีดำเนินการพิเศษเกี่ยวกับทรัพย์สินซึ่งถูกยึดไว้ในคดีแพ่ง

ทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีแพ่งตกอยู่ในอำนาจจัดการทรัพย์สินของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตามกฎหมายล้มละลาย ซึ่งอาจเกิดขึ้นเนื่องจากขณะที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ การบังคับคดีส่วนแพ่งยังไม่สำเร็จบริบูรณ์หรือเจ้าพนักงานบังคับคดีได้ยึดทรัพย์ของลูกหนี้ตามคำขอของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

ก. ทรัพย์สินทั่วไป ยกเว้นทรัพย์อันเป็นหลักประกันเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะร้องขอให้เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการขายทอดตลาดทรัพย์นั้นจนเสร็จสิ้น เมื่อทำการชำระบัญชีในคดีแพ่งหักเป็นค่าใช้จ่ายของเจ้าพนักงานบังคับคดีและค่าธรรมเนียมใจที่ชั้นบังคับคดีเหลือเงินเท่าใดให้นำเข้าเป็นทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย

³⁹ คำสั่งกรมบังคับคดีที่ 65/2531 ข้อ 1

⁴⁰ มติกรมบังคับคดีที่ 8/2531

⁴¹ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 20

⁴² คำพิพากษาฎีกาที่ 935/2501 และคำพิพากษาฎีกาที่ 187/2507

ข. ททรัพย์อันเป็นหลักประกันและเจ้าหนี้ได้ใช้สิทธิบังคับเอาแก่ทรัพย์อันเป็นหลักประกัน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 110 วรรคสาม เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไม่อาจขอให้เจ้าพนักงานบังคับคดีโอนการยึดทรัพย์มาไว้ในคดีล้มละลายเพราะเป็นการกระทบต่อสิทธิของเจ้าหนี้มีประกันในการบังคับคดีแก่ทรัพย์สินอันเป็นหลักประกันโดยตรง เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์กระทำได้แต่เพียงเข้าดูแลการขายทอดตลาด ตลอดจนคัดค้านราคาในฐานะผู้จัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ และขอให้เจ้าพนักงานบังคับคดีส่งเงินสุทธิที่เหลือจากการจ่ายให้แก่เจ้าหนี้มีประกันเข้าเป็นทรัพย์สินในคดีล้มละลาย เว้นแต่กรณีที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เห็นว่าอาจเพิกถอนการโอนหรือการกระทำที่ก่อให้เกิดหนี้มีประกันนั้นได้ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งเพิกถอนการโอนหรือการกระทำดังกล่าว และเพื่อให้ศาลมีคำสั่งกำหนดวิธีการเพื่อคุ้มครองประโยชน์ในระหว่างพิจารณา โดยให้เจ้าพนักงานบังคับคดีรอกการจ่ายเงินให้แก่เจ้าหนี้มีประกันไว้จนกว่าคดีจะถึงที่สุด แต่ถ้าเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เห็นว่าเจ้าหนี้มีประกันมีพฤติการณ์ในลักษณะไม่บังคับคดีแก่ทรัพย์สินอันเป็นหลักประกันอย่างจริงจัง และการโอนทรัพย์สินอันเป็นหลักประกันนั้นมาไว้ในคดีล้มละลาย จะก่อประโยชน์แก่การจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ได้มากกว่า เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์อาจจะสั่งให้โอนทรัพย์สินอันเป็นหลักประกันดังกล่าวมาไว้ในคดีล้มละลายได้

การทวงหนี้

เมื่อปรากฏว่าลูกหนี้มีสิทธิเรียกร้องให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งชำระเงินหรือส่งมอบทรัพย์สินแก่ลูกหนี้ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะดำเนินการแจ้งเป็นหนังสือไปยังบุคคลนั้น ให้ชำระเงินหรือส่งมอบทรัพย์สินแก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ถ้าบุคคลที่ได้รับแจ้งมิได้ปฏิเสธหรือมิได้ร้องคัดค้านต่อศาลตามระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะร้องขอต่อศาลบังคับให้บุคคลนั้นชำระหนี้ ภายในกำหนดเวลาที่ศาลเห็นสมควร

ถ้าบุคคลนั้นไม่ปฏิบัติตามคำบังคับของศาล เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์อาจมีคำขอให้ศาลออกหมายบังคับคดีเสมือนหนึ่งว่าบุคคลนั้นเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษา⁴³

⁴³ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 119

การเพิกถอนนิติกรรมอันเป็นการขอลหรือเป็นการให้เปรียบ

ก. การเพิกถอนการขอล⁴⁴

นิติกรรมที่ลูกหนี้ได้กระทำลงอันเป็นการขอล ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 237 ซึ่งบัญญัติว่า “เจ้าหนี้ชอบที่จะร้องขอให้ศาลเพิกถอนเสียได้ ซึ่งนิติกรรมใดๆ อันลูกหนี้ได้กระทำลง ทั้งรู้หรือว่าจะเป็นการให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ แต่ข้อความนี้ท่านมิให้ใช้บังคับ ถ้าปรากฏว่าในขณะที่ทำนิติกรรมนั้น บุคคลซึ่งเป็นผู้ได้ลาภยกแต่การนั้นมีได้รู้เท่าถึงข้อความจริงอันเป็นทางให้เจ้าหนี้เสียเปรียบนั้นด้วย แต่หากเป็นกรณีทำให้โดยเสนาหา ท่านว่าเพียงแต่ลูกหนี้เป็นผู้รู้ฝ่ายเดียวเท่านั้นก็พอแล้วที่จะเพิกถอนได้” เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะร้องขอต่อศาลเพื่อเพิกถอนนิติกรรมดังกล่าว โดยไม่ต้องฟ้องเป็นคดีแพ่งอีกคดีหนึ่ง ภายในกำหนดระยะเวลา 1 ปี นับแต่วันที่เจ้าหนี้ได้รู้ต้นเหตุอันเป็นมูลให้เพิกถอน หรือภายใน 10 ปี นับแต่ได้ทำนิติกรรมนั้น⁴⁵

ข. การเพิกถอนการโอนหรือการกระทำใดๆ⁴⁶

การโอนหรือการกระทำใดๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ที่ลูกหนี้ได้กระทำภายในระยะเวลา 1 ปี ก่อนมีการขอให้ล้มละลายและภายหลังนั้น เป็นข้อสันนิษฐานตามกฎหมายว่าลูกหนี้และผู้รับโอนรู้ว่าเป็นการทำให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะร้องขอต่อศาลเพื่อเพิกถอนนิติกรรมดังกล่าว โดยไม่ต้องฟ้องเป็นคดีแพ่งอีกคดีหนึ่ง เว้นแต่ผู้รับโอนพิสูจน์ได้ว่าตนสุจริต กล่าวคือ ไม่รู้ว่าเป็นเหตุให้เจ้าหนี้เสียเปรียบหรือไม่รู้ว่าลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัวและเสียค่าตอบแทนได้

⁴⁴ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 113

⁴⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 240

⁴⁶ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 114

ค. การเพิกถอนการให้เปรียบเทียบ⁴⁷

ลูกหนี้ได้โอนทรัพย์สินหรือกระทำการหรือยินยอมให้กระทำการเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้แก่เจ้าหนี้รายใดรายหนึ่ง โดยมุ่งหมายให้เจ้าหนี้รายนั้นได้เปรียบเจ้าหนี้รายอื่นโดยไม่มีคำนี้ถึงว่าผู้รับโอนจะสุจริตและเสียค่าตอบแทนหรือไม่ ซึ่งลูกหนี้ได้กระทำภายในระยะเวลา 3 เดือนก่อนมีการขอให้ล้มละลายและภายหลังนั้น * เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะร้องขอต่อศาลเพื่อเพิกถอนนิติกรรมดังกล่าว โดยไม่ต้องฟ้องเป็นคดีแพ่งอีกคดีหนึ่ง

ถ้าเจ้าหนี้ผู้ได้เปรียบเป็นบุคคลภายในของลูกหนี้ ศาลมีอำนาจเพิกถอนการโอนหรือการกระทำที่ได้กระทำขึ้นภายในระยะเวลา 1 ปี ก่อนมีการขอให้ล้มละลายและภายหลังนั้น การที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ร้องขอให้เพิกถอนการโอนตามมาตรา 114 และมาตรา 115 นั้น ไม่ใช่การเพิกถอนตามมาตรา 237 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังเช่นการเพิกถอนการฉ้อฉลตามมาตรา 113 และไม่มีบทบัญญัติใดกำหนดอายุความไว้เป็นการเฉพาะ ดังนั้นเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะต้องร้องขอต่อศาลเพื่อเพิกถอน ภายในกำหนดระยะเวลา 10 ปี ซึ่งเป็นอายุความทั่วไป ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/30⁴⁸

2. การจำหน่ายทรัพย์

กองทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลายจะจำหน่ายได้ต่อเมื่อศาลมีคำสั่งพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลาย เว้นแต่ทรัพย์สินนั้นเป็นของเสียง่ายหรือหน่วงช้าไว้จะเป็นการเสี่ยงต่อความเสียหายหรือค่าใช้จ่ายจะเกินส่วนแห่งค่าของทรัพย์สินนั้น⁴⁹ การจำหน่ายทรัพย์สามารถ

⁴⁷ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 115

* "ก่อนมีการขอให้ล้มละลาย" หมายถึง ก่อนที่โจทก์ยื่นฟ้องคดีล้มละลายตาม มาตรา 9,10 หรือก่อนยื่นคำขอให้ล้มละลายตาม มาตรา 88,89 (คำพิพากษาฎีกาที่ 389/2530)

"ภายหลังนั้น" หมายถึง ภายหลังจากมีการขอให้ล้มละลายจนถึงก่อนศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ มิได้หมายรวมไปถึงหลังจากศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ เพราะเมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ อำนาจในการจัดการกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ตกแก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เพียงผู้เดียว ตามมาตรา 22 (คำพิพากษาฎีกาที่ 3169/2531)

⁴⁸ คำพิพากษาฎีกาที่ 1703/2522

⁴⁹ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 19

กระทำได้ 2 วิธี คือ การจำหน่ายทรัพย์สินโดยการขายทอดตลาดและการจำหน่ายทรัพย์สินโดยวิธีอื่น นอกจากการขายทอดตลาด

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจจำหน่ายทรัพย์สินดังกล่าวตามวิธีที่สะดวกที่สุดและเป็นผลดีที่สุด หากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จำหน่ายทรัพย์สินโดยวิธีอื่นนอกจากวิธีการขายทอดตลาด เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะต้องได้รับความเห็นชอบจากกรรมการลูกหนี้เสียก่อน เว้นแต่ทรัพย์สินนั้นจะเป็นของเสียง่าย หรือถ้าหน่วงช้าไว้จะเสียหาย หรือค่าใช้จ่ายจะเกินส่วนกับค่าของทรัพย์สินนั้น⁵⁰

3. การแบ่งทรัพย์สินของลูกหนี้

ภายหลังศาลมีคำสั่งเกี่ยวกับคำขอรับชำระหนี้ของเจ้าหนี้เรียบร้อยแล้ว เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้รวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้พอสมควร เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะดำเนินการแบ่งทรัพย์สินเพื่อชำระหนี้ให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลาย ทุกกระยะเวลา 6 เดือน นับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลาย เว้นแต่ศาลจะอนุญาตให้ขยายระยะเวลาต่อไปโดยมีเหตุสมควร⁵¹ ถ้าเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไม่สามารถแบ่งทรัพย์สินในระหว่างเจ้าหนี้ได้ ภายในระยะเวลาที่กำหนด เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะต้องรายงานต่อศาลเพื่อขออนุญาตขยายระยะเวลาแบ่งทรัพย์สินพร้อมด้วยเหตุผลนั้น

ลำดับการแบ่งทรัพย์สินให้แก่เจ้าหนี้

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะแบ่งทรัพย์สินให้แก่บรรดาเจ้าหนี้โดยชำระค่าใช้จ่ายและหนี้สินตามลำดับก่อนหลัง ดังต่อไปนี้*

- 1) ค่าใช้จ่ายในการจัดการมรดกของลูกหนี้
- 2) ค่าใช้จ่ายของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้
- 3) ค่าปลงศพลูกหนี้ตามสมควรแก่ฐานานุรูป

⁵⁰ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 123

⁵¹ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 124

* ถือเป็นกรณีพิเศษแตกต่างไปจากลำดับการชำระหนี้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและ

- 4) ค่าธรรมเนียมในการรวบรวมทรัพย์สินตาม มาตรา 179 (3)
- 5) ค่าธรรมเนียมของเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์
- 6) ค่าภาษีอากรที่ถึงกำหนดชำระ ภายใน 6 เดือน ก่อนมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์* และเงินที่ลูกจ้างมีสิทธิได้รับก่อนมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ เพื่อการงานที่ได้ทำให้ลูกหนี้ซึ่งเป็นนายจ้าง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 257 และตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน
- 7) หนี้อื่นๆ⁵²

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีดุลยพินิจให้การดำเนินกิจการของลูกหนี้จะกระทำ เฉพาะเพื่อให้ส่วนที่ค้างอยู่สำเร็จไปเท่านั้น⁵³ อำนาจหน้าที่ในการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้มี ผลให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ดำเนินการเพื่อการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ในหลายฐานะ

(1) ในฐานะเป็นตัวลูกหนี้ ได้แก่ การดำเนินกิจการของลูกหนี้ เจ้าพนักงานพิทักษ์ ทรัพย์จะดำเนินการจัดการเฉพาะเพื่อให้ส่วนที่ค้างอยู่ให้เสร็จสิ้นไป ในกรณีที่กิจการของลูกหนี้ นั้น เป็นกิจการหรือธุรกิจที่ต้องมีการจัดการต่อไปให้เสร็จสิ้น

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจเก็บรวบรวมและรับเงินหรือทรัพย์สินซึ่งจะ ตกให้แก่ลูกหนี้หรือซึ่งลูกหนี้มีสิทธิจะได้รับจากผู้อื่น⁵⁴

(2) ในฐานะเป็นเจ้าของทรัพย์ ได้แก่ อำนาจในการยึดอายัด ขายทอดตลาด ทรัพย์สินของลูกหนี้ตลอดตนดำเนินการต่าง ๆ ในกรณีที่ผู้ร้องขอพิทักษ์⁵⁵

* แม้หนี้ภาษีอากรจะเป็นหนี้ที่มีบุริมสิทธิตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่หลังจาก ที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ลูกหนี้ การขอรับชำระหนี้จะต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติล้มละลายเท่านั้น (คำ พิพากษาฎีกาที่ 881/2517) หากหนี้ภาษีอากรถึงกำหนดชำระ ภายใน 6 เดือน ก่อนมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ถือเป็น หนี้ที่มีบุริมสิทธิตามมาตรา 130 (6) แต่ถ้าถึงกำหนดชำระ เกินกว่า 6 เดือน ก่อนมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์จะไม่มี บุริมสิทธิตามมาตรา 130 (6) คงมีสิทธิขอรับชำระหนี้ ตามมาตรา 130 (7) (คำพิพากษาฎีกาที่ 1678/2518)

⁵² พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 130

⁵³ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 109

⁵⁴ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 22 (2) ประกอบมาตรา 117, 118, และ 119

⁵⁵ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 19

(3) ในฐานะเป็นลูกหนี้ ได้แก่ อำนาจในการพิจารณาคำขอรับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ทั้งหลายที่ยื่นคำขอรับชำระหนี้เข้ามาในคดีลูกหนี้ว่าเป็นหนี้กันจริงหรือไม่ และเป็นหนี้ที่อาจขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายได้หรือไม่⁵⁶

(4) ในฐานะเป็นคู่สัญญา ได้แก่ กรณีที่ลูกหนี้ทำสัญญาต่างตอบแทนกับบุคคลภายนอกก่อนศาลมีคำสั่งให้ลูกหนี้เป็นบุคคลล้มละลาย ซึ่งลูกหนี้ยังคงมีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่อคู่สัญญาอยู่ คู่สัญญากับลูกหนี้ร้องขอต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ให้พิจารณาว่าจะยอมรับทรัพย์สินหรือสิทธิตามสัญญานั้นหรือไม่⁵⁷

(5) ในฐานะเป็นเจ้าหนี้ ได้แก่ กรณีที่ลูกหนี้มีสิทธิเรียกร้องให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งชำระเงินหรือส่งมอบทรัพย์สินแก่ลูกหนี้ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจหน้าที่ทวงถามให้บุคคลนั้นชำระหนี้ตลอดจนดำเนินการฟ้องร้องบังคับคดีจนได้รับเงินหรือทรัพย์สินนั้นมา⁵⁸

(6) ในกิจการที่ได้ทำไปแล้วเป็นกรณีที่ก่อนที่ลูกหนี้จะถูกฟ้องให้ล้มละลาย ลูกหนี้ได้กระทำหรือยินยอมให้มีการโอนทรัพย์สินหรือกระทำการใด ๆ อันเป็นการฉ้อฉลหรือโดยมุ่งหมายให้เจ้าหนี้คนใดคนหนึ่งได้เปรียบเจ้าหนี้อื่น เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจเพิกถอนการกระทำเช่นนั้นได้ เพื่อให้ทรัพย์สินกลับเข้าสู่กองทรัพย์สินของลูกหนี้ดังเดิม⁵⁹

การจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ไม่ใช่กระบวนการที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะดำเนินการได้โดยเพียงลำพังต้องอาศัยความร่วมมือจากทั้งเจ้าหนี้และลูกหนี้ กฎหมายล้มละลายบัญญัติให้การกระทำดังต่อไปนี้ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะกระทำได้ต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบจากกรรมการเจ้าหนี้⁶⁰

1. การถอนการขจัดทรัพย์ในคดีล้มละลาย
2. โอนทรัพย์สินใด ๆ นอกจากวิธีการขายทอดตลาด
3. สละสิทธิ
4. ฟ้องหรือถอนฟ้องคดีแพ่ง เกี่ยวกับทรัพย์สินในคดีล้มละลาย หรือฟ้องหรือถอนฟ้องคดีล้มละลาย
5. ประนีประนอมยอมความหรือมอบคดีให้อนุญาตตุลาการวินิจฉัย

⁵⁶ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 91-108

⁵⁷ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 122

⁵⁸ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 119

⁵⁹ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 113-115

⁶⁰ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 145

4.4.4.2. อำนาจ หน้าที่ในฐานะตุลาการ

บทบาทของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการนี้เป็นการรับโอนอำนาจมาจากศาล เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจออกหมายเรียกหรือหมายนัดบุคคลใดๆ เช่น หมายเรียกลูกหนี้ นำพยานหลักฐานมาให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สอบสวนเพื่อพิสูจน์มูลหนี้ หมายเรียกลูกหนี้มาแถลงเกี่ยวกับกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ เพื่อทราบถึงฐานะและกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ หรือหมายเรียกให้บุคคลใดซึ่งเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สงสัยว่าครอบครองทรัพย์สินของลูกหนี้ หรือบุคคลที่เชื่อว่าเป็นหนี้ลูกหนี้หรือเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เห็นว่าสามารถแจ้งข้อความเกี่ยวกับกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้และมีอำนาจสั่งบุคคลนั้นๆ ส่งเอกสารหรือวัตถุพยานซึ่งอยู่ในความยึดถือหรืออำนาจของผู้นั้นแก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์⁶¹

4.4.4.3. อำนาจหน้าที่ในฐานะเป็นคู่ความในคดีและเป็น ทนายความ

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แต่เพียงผู้เดียวมีอำนาจในการประนีประนอมยอมความเพื่อทำความตกลงระงับข้อพิพาทที่ลูกหนี้มีต่อบุคคลภายนอกให้เสร็จสิ้นไป เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์อาจฟ้องร้องคดีใดๆที่ลูกหนี้ถูกโต้แย้งสิทธิ หรือต่อสู้คดีใดๆเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ นอกจากนี้หากลูกหนี้มีคดีค้างพิจารณาอยู่ในศาล ไม่ว่าจะลูกหนี้จะเป็นโจทก์หรือเป็นจำเลยหากเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจหน้าที่ในการเข้าว่าคดีแทนลูกหนี้ทั้งในฐานะเป็นตัวความและทนายความในคดี⁶²

4.4.4.4. อำนาจ หน้าที่โดยทั่วไป

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์กระทำหน้าที่ในฐานะเป็นเจ้าพนักงานของรัฐมีอำนาจทั่วไปที่จะกำกับดูแลกระบวนการล้มละลายให้ดำเนินไปโดยสะดวกตามวัตถุประสงค์ของกฎหมาย อำนาจหน้าที่โดยทั่วไปจะเริ่มตั้งแต่วันที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้ในคดีล้มละลายจนถึง

⁶¹ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 117

⁶² พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 22 (3) และมาตรา 25

ระยะเวลาที่ศาลมีคำสั่งให้ยกเลิกการล้มละลาย ไม่ว่าจะ เป็นอำนาจหน้าที่ในการประกาศแจ้งคำสั่งต่างๆของศาล เช่น มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด คำพิพากษาให้ล้มละลาย หรือคำสั่งให้ยกเลิกการล้มละลาย เป็นต้น การสอบสวนเกี่ยวกับกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ การจัดการประชุม เจ้าหนี้ครั้งแรกในคดีล้มละลาย การจัดการแบ่งทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย

4.4.5. การควบคุมเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

4.4.5.1. การควบคุมทางตรง

ศาลเป็นผู้ดูแลตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์โดยเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จัดทำรายงานการทำหน้าที่จัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ต่อศาลเป็นระยะ ๆ ศาลต้องสอดส่องให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ปฏิบัติหน้าที่โดยเรียบร้อยเพื่อการนี้ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทำคำชี้แจงในเรื่องบัญชีหรือเรื่องใดๆ เกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลายหรือจะสั่งให้กระทำหรือละเว้นการกระทำตามที่ศาลเห็นสมควรได้ เมื่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลายไม่ชอบ ศาลมีอำนาจสั่งให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ปฏิบัติให้ถูกต้อง เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ลูกหนี้ทุกฝ่ายได้⁶³

นอกจากศาลเป็นผู้ตรวจสอบดูแลการทำหน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในคดีล้มละลายแล้ว กฎหมายยังบัญญัติให้ที่ประชุมเจ้าหนี้เป็นผู้ตรวจสอบการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ซึ่งตามมาตรา 120 บัญญัติว่า ถ้าลักษณะแห่งธุรกิจของลูกหนี้มีเหตุอันสมควรที่จะดำเนินต่อไป เมื่อได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมลูกหนี้แล้ว เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะดำเนินธุรกิจของลูกหนี้นั่นเอง เพื่อชำระสะสางธุรกิจนั้นให้เสร็จไป หรือจะตัวบุคคลหรือลูกหนี้เป็นผู้จัดการโดยกำหนดอำนาจหน้าที่ไว้ก็ได้ และอำนาจหน้าที่ในการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์บางประการก็มีข้อจำกัด ซึ่งเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะกระทำได้ต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบจากกรรมการเจ้าหนี้* ดังที่กล่าวข้างต้น

⁶³ คำพิพากษาฎีกาที่ 2599 / 2525

* กรรมการเจ้าหนี้ได้รับการแต่งตั้งจากที่ประชุมเจ้าหนี้ เพื่อเป็นตัวแทนบรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลาย ในกิจการเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ก่อนนั้น เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะกระทำต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมเจ้าหนี้ ตามมาตรา 37 ประกอบมาตรา 41

4.4.5.2. การควบคุมทางอ้อม

ตามมาตรา 146 บัญญัติว่า ถ้าบุคคลล้มละลาย เจ้าหนี้หรือบุคคลใดได้รับความเสียหายโดยการกระทำหรือคำวินิจฉัยของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ บุคคลนั้นอาจยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องต่อศาลภายในกำหนดเวลาสิบสี่วัน นับแต่วันที่ได้ทราบการกระทำหรือคำวินิจฉัยนั้น ศาลมีอำนาจสั่งยึดตาม กลับ หรือแก้ไข หรือสั่งประการใดตามที่เห็นสมควร บุคคลใดที่ไม่เฉพาะเจ้าหนี้หรือลูกหนี้เท่านั้นหากได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ สามารถยื่นคำร้องคัดค้านต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำสั่งเพิกถอนการกระทำดังกล่าวและตามมาตรา 158 บัญญัติว่า ผู้มีส่วนได้เสียคนใดเห็นว่าเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไม่มีสิทธิยึดทรัพย์สินอย่างหนึ่งอย่างใดให้คัดค้านต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ เมื่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้รับคำคัดค้านแล้วให้สอบสวนหรือมีคำสั่ง ถ้าเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สั่งไม่ให้ถอนการยึด ผู้นั้นมีสิทธิยื่นคำร้องขอต่อศาลภายในกำหนดเวลาสิบสี่วันนับแต่วันได้ทราบคำสั่งนั้น เมื่อศาลได้รับคำร้องขอแล้วให้ศาลพิจารณาและมีคำสั่งชี้ขาดเหมือนอย่างคดีธรรมดา โดยเรียกเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เข้ามาสู่คดี (เมื่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีคำสั่งให้ถอนการยึดทรัพย์เจ้าหนี้ (ลูกหนี้ร้องคัดค้านต่อศาลตามมาตรา 140 ได้)⁶⁴

4.4.6. ความรับผิดชอบของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไม่ต้องรับผิดชอบส่วนตัว เว้นแต่จะได้กระทำโดยมุ่งหมายให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นหรือกองทรัพย์สิน หรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง⁶⁵

การฟ้องเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการที่ได้กระทำหรือละเว้นการกระทำการตามที่กฎหมายกำหนดไว้จะต้องกระทำภายใน 6 เดือน นับแต่วันที่เกิดอำนาจฟ้อง มิฉะนั้นจะถือว่าขาดอายุความ⁶⁶

⁶⁴ คำพิพากษาฎีกาที่ 714 / 2493

⁶⁵ วิชา มหาคุณ, คำอธิบายกฎหมายล้มละลาย, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2539), หน้า 151

⁶⁶ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 147 ประกอบกับ มาตรา 148

4.4.7. การพ้นจากตำแหน่งของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะพ้นจากตำแหน่งได้ในกรณีดังต่อไปนี้

1. เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สิ้นอำนาจในการจัดการทรัพย์สินเนื่องจากการถอดถอนเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์
2. เมื่อการประนอมหนี้* เป็นผลสำเร็จย่อมถือว่าคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดยกเลิกไปในตัวลูกหนี้มีอำนาจจัดการทรัพย์สินดังเดิม⁶⁷ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีหน้าที่เป็นผู้ดูแลให้ลูกหนี้ปฏิบัติตามข้อประนอมหนี้
3. เมื่อศาลมีคำสั่งยกเลิกการล้มละลาย กระบวนการพิจารณาคดีล้มละลายตั้งแต่ชั้นศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เป็นต้นไป เป็นอันยกเลิกไปทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากเป็นบุคคลล้มละลาย เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์หมดอำนาจในการจัดการกิจการและทรัพย์สินแทนลูกหนี้ต่อไป⁶⁷ ลูกหนี้กลับมามีอำนาจในการจัดการกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ตามเดิม

* การประนอมหนี้ คือ การที่ลูกหนี้ทำความตกลงกับเจ้าหนี้ในเรื่องหนี้สิน โดยขอชำระแต่บางส่วน การประนอมหนี้แบ่งเป็น 2 ระยะ คือ การประนอมหนี้ก่อนล้มละลาย และการประนอมหนี้ภายหลังการล้มละลาย มีผลทำให้หนี้เดิมระงับ และลูกหนี้ไม่ต้องถูกศาลพิพากษาให้เป็นบุคคลล้มละลาย

⁶⁷ สุธีร์ ศุภนิตย์, คู่มือกฎหมายลักษณะล้มละลาย, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2539), หน้า 93

⁶⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1897-1898 / 2531